

พุทธนวัตกรรมการสื่อสารในการเสริมสร้างศรัทธา

BUDDHIST COMMUNICATION INNOVATION TO STRENGTHEN THE FAITH.

¹พระมหาชัชวาลย์ อนาลโย (วงศ์ศิริ), ผศ. ดร.บุญเลิศ โอธสุ

¹Phramaha Chatchavan Anâlayo (Vongsiri), Asst. Prof. Dr. Boonlert Oadsu

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Thailand

¹Corresponding Author's analayo101@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาเนื้อหาของศรัทธา และวิธีการเสริมสร้างศรัทธาของพระพุทธเจ้า 2) วิเคราะห์พุทธนวัตกรรมการสื่อสารในการเสริมสร้างศรัทธา การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

1) พุทธนวัตกรรมการสื่อสารในการเสริมสร้างศรัทธาของพระพุทธเจ้า เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของศรัทธาในพระพุทธศาสนา การเข้าใจเนื้อหาของศรัทธาและวิธีการเสริมสร้างศรัทธาดังกล่าว จะช่วยให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองและเผยแผ่หลักธรรมคำสอนให้เข้าถึงผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจที่ถูกต้องและการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา

2) พุทธนวัตกรรมการสื่อสารในการเสริมสร้างศรัทธามีความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในมิติของการเสริมสร้างศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ความท้าทายสำคัญคือการรักษาสมดุลระหว่างการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยกับการรักษาแก่นแท้ของพระธรรมไว้อย่างไม่บิดเบือน พุทธนวัตกรรมการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้องมียุทธศาสตร์ที่ครบถ้วนและสมดุล มีลักษณะที่

หลากหลายและผสมผสาน มีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเสริมสร้างศรัทธา มีกระบวนการที่เป็นระบบและต่อเนื่อง และคำนึงถึงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพอย่างรอบด้าน นอกจากนี้ ยังต้องสามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้รับสารในยุคปัจจุบัน และสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสังคม

คำสำคัญ : พุทธนวัตกรรมการสื่อสาร; การเสริมสร้างศรัทธา; ศรัทธา.

Abstract

This research has two objectives: 1) to study the content of faith (saddhā) and the Buddha's methods for cultivating faith; and 2) to analyze Buddhist communication innovations for faith development. This study employed documentary research methodology, collecting data from the Tipitaka, commentaries, textbooks, and related academic documents. The data were analyzed using content analysis and presented through analytical description.

The research findings are as follows:

1. The Buddha's innovative communication approaches for cultivating faith represent effective methods for developing belief accompanied by wisdom, which is a distinctive characteristic of faith in Buddhism. Understanding the content of faith and these methods for cultivating faith will enable Buddhists to apply them in self-development and effectively disseminate Buddhist teachings to others, based on correct understanding and practice in accordance with Buddhist principles.

2. Buddhist communication innovations for cultivating faith are important for the propagation of Buddhism in the present era, especially in terms of developing faith that aligns with correct Buddhist principles. The key challenge is maintaining balance between adapting to contemporary times and preserving the essence of the Dhamma without distortion. Effective Buddhist communication innovations must have complete and balanced components, diverse and integrated characteristics, qualities suitable for faith cultivation, systematic and continuous processes, and comprehensive consideration of factors affecting effectiveness. Furthermore, they must be able to

respond to the diverse needs of contemporary audiences and adapt to technological and social changes.

Keywords : Buddhist Communication Innovation; Faith Enhancement; Faith

บทนำ

วิกฤติความศรัทธาในปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร หรือในยุคไอที การควบคุมหรือการรักษาภาพลักษณ์ขององค์กรต่างๆ ในทุกๆ ระดับนั้นทำได้ยาก ไม่เว้นแม้กระทั่งสถาบันหลักของประเทศไทย อย่างสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ องค์กร หรือสถาบันต่างๆ จึงจำเป็นต้องศึกษาแนวคิด แนวทาง วิธีการ เพื่อจะรักษาภาพลักษณ์ขององค์กรของตนเองโดยการใช้พุทธนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อการรักษาภาพลักษณ์ขององค์กร หรือสถาบัน ไม่ให้เกิดเหตุความเสียหาย

แต่เท่าที่เราเห็นจากสื่อทั้งในสื่อกระแสหลัก หรือแม้กระทั่งสื่อในโลกออนไลน์ เราจะพบว่าองค์กรพระพุทธศาสนา หรือพุทธบริษัท โดยเฉพาะพระสงฆ์ปรับตัวไม่ทัน กำลังใช้วิธีการเดิมในระบบสังคมแบบใหม่ หมายถึง เมื่อเกิดปัญหาวิกฤติศรัทธาจากข่าวสารที่เกิดความเสียหาย พระสงฆ์หรือองค์กรทางพระพุทธศาสนา ยังมีความล่าช้าในการแก้ปัญหาโดยเฉพาะเรื่องของการสื่อสาร การระงับอธิกรณ์ หรือข้อพิพาทเมื่อเกิดเรื่องราวปัญหาวิกฤติศรัทธาในสมัยปัจจุบัน ไม่ได้เป็นແຂ່ງเหมือนในอดีต ที่เมื่อเกิดปัญหาที่ทำให้เกิดความเสียหายขึ้นที่ใด ก็มักจะได้รับการแก้ไขกันในพื้นที่นั้นได้อย่างรวดเร็ว และจำกัดพื้นที่ข้อมูลข่าวสารในวงแคบ เพราะขอบเขตในเรื่องการสื่อสารในอดีตที่มีความล่าช้า และเป็นระยะเวลาสั้นแต่ในทางตรงกันข้ามในยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว เมื่อเกิดปัญหาความเสียหายในทางพระพุทธศาสนาที่มีผลกระทบต่อความเลื่อมใสศรัทธาของชาวพุทธ จากการทำผิดพระธรรมวินัยของพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง วัดใดวัดหนึ่ง เรื่องบางเรื่องที่เราควรรู้จักในวงการพระสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัย หรือควรรู้จักในเฉพาะชุมชนนั้นๆ ก็ไม่ได้เป็นไปตามนั้นอีกต่อไปเพราะเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น ข้อมูลในทางเสียหายนั้น จะปรากฏในสื่อกระแสหลัก เช่น รายการไหนกระแส หรือแม้กระทั่งสื่อออนไลน์ เว็บไซต์ขององค์กรสื่อต่าง ๆ เพจเฟซบุ๊กขององค์กรสื่อต่างๆ ช่องยูทูบขององค์กรสื่อต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งช่องติ๊กต็อกขององค์กรสื่อต่าง ๆ ด้วยการถูกนำเสนอข้อมูลข่าวสารนั้นอย่างแพร่หลาย รวดเร็ว และยาวนาน คือจะมีการฉายภาพข้อมูลในทางเสียหายนั้นซ้ำ ๆ วนเวียนไม่สิ้นสุดเรื่องที่ควรรู้ในเฉพาะกลุ่มองค์กรจึงไม่ใช่เรื่องที่ควรรู้เฉพาะในกลุ่มองค์กรหรือรู้เฉพาะในกลุ่มพระสงฆ์นั้นอีกต่อไป แม้ในทางพระพุทธศาสนา จะมีพระวินัยที่ห้ามภิกษุโจทก์ หรือบอกอาบัติของภิกษุแก่นุปสัมบันก็

ตาม คือให้รู้กันในเฉพาะพระสงฆ์ เพราะหัวใจของการบัญญัติพระวินัยนั้น เพื่อยังศรัทธาของผู้ที่ยังไม่ศรัทธาให้ศรัทธา รักษาศรัทธาของผู้ที่ศรัทธา และเพื่อแก้ผู้เกียติ เป็นต้น ทำให้การยังศรัทธาของผู้ที่ยังไม่ศรัทธาให้ศรัทธาและการรักษาศรัทธาของผู้ที่ศรัทธาแล้วให้คงอยู่นั้นยิ่งยากกว่าเดิม

การศึกษาในพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ถือเป็นกำลังหลักสำคัญในการให้ความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาแก่พุทธบริษัท โดยเฉพาะการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสมควรที่จะเป็นต้นแบบที่ดีแก่สังคมไทย ด้วยการศึกษาด้านแบบที่ดี ที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับยุคสมัย คือต้องรู้สภาพการณ์ สภาพปัญหาของการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนให้ทันยุคสมัย โดยการศึกษาพุทธวิธีการสื่อสารเพื่อการเสริมสร้างศรัทธา ให้เป็นแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ และสร้างรูปแบบพุทธนวัตกรรมการสื่อสารให้มีความสอดคล้องกับสังคมแห่งการสื่อสารในปัจจุบัน เพื่อเสริมสร้างศรัทธาโดยการเน้นการปฏิบัติ โดยเฉพาะประเด็นพระสงฆ์กับสื่อโซเชียล ซึ่งมักจะมีประเด็นปัญหาเกิดขึ้นอยู่ตลอดในสังคมโซเชียล

การศึกษาและการมีมาตรการให้ความรู้ในเรื่องการใช้โซเชียลของพระสงฆ์ เพื่อป้องกันไม่ให้พระสงฆ์ใช้โซเชียลไปในลักษณะที่อาจจะทำให้เกิดความเสื่อมเสีย เช่น การที่พระสงฆ์บางรูปใช้สื่อออนไลน์เผยแผ่ภาพตนเองในลักษณะการเป็นพระที่ฉ้อฉลอย่างหยาบช้า จนเกินความเป็นสมณสาธูป ทำให้เกิดการเปรียบเทียบกับชาวบ้านที่กำลังประสบปัญหาการเป็นอยู่อย่างยากลำบาก ไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่มีอาหาร ไม่มีเครื่องนุ่งห่ม ไม่มียารักษาในยามป่วยไข้โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันซึ่งชาวบ้านได้รับผลกระทบจากโควิด-19 การโพสต์ของพระสงฆ์ในลักษณะดังกล่าวถือเป็นตัวบั่นทอนที่สำคัญต่อภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์ รวมทั้งควรมีการป้องกันไม่ให้เกิดภาพลักษณ์เรื่องการเรียขของพระสงฆ์มากเกินไปจนเกินความจำเป็น หรือภาพลักษณ์ในเรื่องของขลังวัตถุมงคลที่กลายเป็นสังคมพุทธพาณิชย์มากเกินไปจนเกินกว่าจะเป็นพุทธานุสสติ ซึ่งภาพลักษณ์เหล่านี้เมื่อเทียบกับภาพลักษณ์การปฏิบัติธรรม ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ผู้มักน้อยสันโดษ ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ไม่ยึดมั่นถือมั่น จะกลายเป็นภาพลักษณ์ที่จะติดอยู่ในใจแทนที่ภาพลักษณ์ของชาวพุทธดั้งเดิม หรือภาพลักษณ์ในอุดมคติของชาวพุทธในสมัยก่อน คือภาพลักษณ์แบบพระป่า หรือพระอริยญวณสี่ การหาวิธีการในการแก้ปัญหาเพื่อสร้างเป็นพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร จึงต้องศึกษาค้นคว้าข้อมูลในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะในส่วนของพระวินัยบัญญัติ เช่น ในมูลบัญญัติ เป็นต้น พระพุทธเจ้าตรัสถึงอนาคตภัย 5 (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนของภิกษุทั้งหลายในอนาคตว่าเป็นสิ่งที่พระภิกษุทั้งหลายพึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่อละภัยเหล่านั้นเสีย เพราะเป็นเหตุที่ทำให้พระพุทธศาสนาเกิดความเสื่อม และสิ้นไปในที่สุด ซึ่งเรายังสามารถเห็นได้จากสังคม

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยในยุคปัจจุบัน จนเป็นเหตุให้เกิดการปฏิรูปด้านศาสนา สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ ได้เสนอให้มีการปฏิรูปองค์กรพระพุทธศาสนา ใน ๔ ประเด็นหลัก คือ

๑) เรื่องทรัพย์สินของวัดและพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่า มีพระสงฆ์บางรูปแสดงความอวดรวย ใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ ทำให้เห็นว่าเป็นผู้สะสม มากกว่า เสียสละ และทรัพย์สินของวัดไม่มีการแสดงบัญชีทรัพย์สินให้พุทธศาสนิกชนได้รับรู้ถึงที่มาที่ไปของเงินบริจาค ไม่มีการตรวจสอบความโปร่งใส

๒) เรื่องปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยนำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธา เนื่องจากเห็นว่า มีพระสงฆ์บางรูปที่ประพฤติผิดนอกนิกายนอกทาง ประพฤติไม่เหมาะสม ทั้งนี้ เพราะไม่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน สั่งสอนประชาชนตามความเข้าใจของตัวเองที่คิดว่าถูกต้อง หรือสอนตามแบบอย่างโบราณอาจารย์ที่เคยสั่งสอนกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

๓) เรื่องการทำพระธรรมวินัยให้วิปริตและการประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย เนื่องจากมีพระภิกษุบางรูปที่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพอสมควร แต่ดัดแปลงหลักธรรมคำสอนนั้นให้เอื้อประโยชน์แก่ตัวเอง สร้างความเข้าใจผิดแก่พุทธศาสนิกชนผู้เคารพนับถือและปฏิบัติตาม จนเข้าใจว่านั่นคือพระพุทธศาสนาที่แท้จริง

๔) เรื่องฝ่ายอาณาจักรที่จะต้องเข้าไปสนับสนุน ปกป้องคุ้มครองกิจการพระพุทธศาสนา เพราะเห็นว่าการองค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ไม่สามารถที่จะบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนาให้เรียบร้อยดีงามได้ องค์กรทางพระพุทธศาสนาขาดความทันสมัย แก้ไขปัญหาได้ไม่ทันเวลาที่ (National Office of Buddhism, 2021) จะเห็นได้ว่า ปัญหาที่นำไปสู่การปฏิรูปพระพุทธศาสนาในข้อ 3 นั้นมีความสอดคล้องกันกับอนาคตภัย 5 ประการที่พระพุทธเจ้าเคยตรัสไว้

ดังนั้นหลักการสำคัญที่พระสงฆ์จะสื่อสารธรรมะอย่างไรให้สามารถสร้างเสริมพลังศรัทธาได้นั้น พระองค์ทรงโอวาทธรรมะไว้เป็นแนวทางสำหรับการเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทิศต่างๆ แก่พระสงฆ์สาวกทั้งหลายในสมัยที่มาร่วมชุมนุมพร้อมกันเมื่อ วันมาฆบูชา ครั้งแรก คือ โอวาทปาติโมกข์ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) ดังความว่า

ชนฺดี ปรมํ ตโป ตีติกขา

นิพพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทธา;

น หิ ปพฺพชิตो ปฐฺปมาตี

สมณ โหติ ปริ วิหฺญฺญนฺโต.

สพฺพปาปสฺส อกรณํ	กุสลสฺสูปสมฺปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ	เอตํ พุทฺธานสาสนํ.
อนฺูปวาโท อนฺูปมาโต	ปาติโมกฺเข จ สํวโร
มตฺตตฺถกฺกตา จ ภตฺตสฺสมี	ปณฺตกฺก สยนาสนํ
อริจิตฺเต จ อาโยโค	เอตํ พุทฺธานสาสนนฺติ.

ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง

พระพุทเจ้าทั้งหลายตรัสว่า พระนิพพานเป็นบรมธรรม

ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ถือว่าเป็นบรรพชิต

ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ถือว่าเป็นสมณะ

การไม่ทำบาปทั้งปวง

การทำกุศลให้ถึงพร้อม

การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทเจ้าทั้งหลาย

การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น

การไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ความสำรวมในปาติโมกข์

ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร

การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด

การประกอบความเพียรในอธิจิต

นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทเจ้าทั้งหลาย

จากโอวาทปาติโมกข์ที่พระพุทธองค์ทรงประทานแก่เหล่าพระสงฆ์สาวกรุ่นแรกนั้น เป็นหลักการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยเหล่าพระสงฆ์สาวกในสมัยพุทธกาล การที่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกสามารถสื่อสารธรรมะ หรือสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายในสังคมชมพูทวีป (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2008) จนได้รับความศรัทธา คือการยอมรับนับถือ เป็นธรรมะที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เพราะอาศัยหลักการ วิธีการ และอุดมการณ์ที่พระองค์ทรงประทานให้ และแม้กระทั่งพระพุทธเจ้าเอง ก็ทรงปฏิบัติตามหลักการ วิธีการ อุดมการณ์นี้เช่นกัน ในการเผยแผ่ธรรมะ หรือสื่อสารธรรมะแก่เหล่าเวไนยสัตว์ทั้งหลาย เรียกว่าเป็นพุทธวิธีการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างศรัทธา ที่พระองค์ทรงใช้กรอบของไตรสิกขา (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักการสำคัญให้เหล่าพระสาวกทั้งในสมัยพุทธกาล (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2008) และแม้กระทั่งพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ก็ได้ศึกษาประพฤติปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงโอวาทสั่งสอน และประพฤติปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างไว้ให้เหล่าพระสงฆ์สาวกรุ่นหลัง

อย่างไรก็ตาม เมื่อกาลเวลาผ่านไป อนาคตภัย ๕ ประการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็เริ่มปรากฏ และแม้ว่าพระสงฆ์สาวกรุ่นหลังๆ จะพยายามยึดมั่นในพระธรรมวินัยที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงเอาไว้ รวมถึงพยายามยึดมั่นในแนวทางของพระอริยสาวกทั้งหลายที่ได้ปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่างที่ดี ดังปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกแล้วก็ตาม แต่เพราะเหตุแห่งยุคสมัยที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา ทำให้เห็นอนิจจลักษณะทุกขลักษณะ และอนัตตลักษณะเกิดขึ้นในตัวของพระพุทธศาสนา ในวันที่ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น ก็คือวันที่วิถีชีวิตของชาวพุทธ ทั้งพระสงฆ์ และฆราวาส นั้นก็แปรเปลี่ยนไปในแนวทางที่ขาดความรู้ ความเข้าใจธรรมะมากขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน จึงทำให้พระสงฆ์สาวกรุ่นหลังนั้นจำเป็นต้องเรียนรู้ และจำเป็นต้องปรับปรุงตนเอง พัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อที่จะสามารถทำหน้าที่ในการสื่อสารธรรมวินัยคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องอันเป็นการรักษาศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่สำคัญยิ่ง และเป็นการช่วยกันทำหน้าที่พุทธบริษัทเพื่อรักษาพระพุทธศาสนาไม่ให้เสื่อมสลายไปได้โดยง่าย

วิกฤติศรัทธาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันที่มีการสื่อสารรวดเร็วเป็นปัญหาสำคัญ เมื่อเกิดข่าวที่สร้างความเสียหาย ข้อมูลกระจายอย่างรวดเร็วในสื่อกระแสหลัก และสื่อออนไลน์ ทำให้ข้อมูลที่ควรรู้ในเฉพาะกลุ่มพระสงฆ์กลายเป็นที่รับรู้ของสาธารณชน ปัญหาจากการใช้สื่อที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์บางรูปที่นำเสนอภาพลักษณ์ฟุ้งเฟ้อ และขาดการจัดการที่เหมาะสมจากองค์กรพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับ "อนาคตภัย ๕" ที่พระพุทธเจ้าทรงเตือนไว้ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา "พุทธ

นวัตกรรมการสื่อสารในการเสริมสร้างศรัทธา" เพื่อพัฒนาวิธีการสื่อสารธรรมะที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และสอดคล้องกับยุคสมัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาของศรัทธา และวิธีการเสริมสร้างศรัทธาของพระพุทธเจ้า
2. วิเคราะห์พุทธนวัตกรรมการสื่อสารในการเสริมสร้างศรัทธา

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกถือเป็นหัวใจสำคัญของการวิจัย นักวิจัยจะทำการศึกษาอย่างลึกซึ้งจากพระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของพระสูตรต้นตปิฎก ซึ่งบันทึกพระดำรัสและการสนทนาของพระพุทธเจ้าโดยตรง กระบวนการนี้ประกอบด้วยการค้นคว้าอย่างเป็นระบบ การจดบันทึก และการวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสื่อสาร เทคนิคการสร้างศรัทธา และบริบทต่าง ๆ ของการสื่อสารในพุทธประวัติ ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญกับการจำแนกประเภทของการสื่อสาร อาทิ การสนทนากับบุคคลต่าง ๆ การแสดงธรรม การตอบปัญหา และวิธีการสื่อสารที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและศรัทธาแก่ผู้ฟัง โดยพิจารณาอย่างรอบคอบถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และภูมิหลังของผู้รับสาร

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิเป็นการต่อยอดและขยายความเข้าใจจากข้อมูลปฐมภูมิ โดยจะทำการศึกษาจากอรรถกถา ฎีกา งานวิจัย ตำรา และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารและศรัทธาในพระพุทธศาสนา กระบวนการคัดเลือกเอกสารจะเป็นไปอย่างเข้มงวด โดยพิจารณาจากคุณภาพทางวิชาการ ความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล และความสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย นักวิจัยจะทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อหาความสอดคล้องและความแตกต่าง อันจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับนวัตกรรมการสื่อสารของพระพุทธเจ้า

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ความละเอียดและความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักพุทธธรรม นักวิจัยจะประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์หลายรูปแบบ ประกอบด้วย การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การวิเคราะห์เปรียบเทียบ และการตีความ กระบวนการวิเคราะห์จะมุ่งค้นหาความหมายเชิงลึกของนวัตกรรมการสื่อสาร โดยพิจารณาถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร กลวิธีที่ใช้ ผลกระทบที่เกิดขึ้น

และบริบทแวดล้อม การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างแหล่งต่าง ๆ จะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่รอบด้านและครอบคลุม

ขั้นตอนที่ 4 สรุป นำเสนอผลการวิจัย ขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยเป็นกระบวนการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา นักวิจัยจะทำการรวบรวมข้อค้นพบสำคัญ วิเคราะห์ความเชื่อมโยง และสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับนวัตกรรมการสื่อสารของพระพุทธเจ้าการตรวจสอบความน่าเชื่อถือจะกระทำโดยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งประกอบด้วยการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย การใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน และการขอคำยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยจะถูกจัดทำเป็นรายงานวิชาการ บทความวิชาการ และจะได้รับการเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการหรือนำเสนอในเวทีประชุมวิชาการ เพื่อให้องค์ความรู้ที่ค้นพบสามารถเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า พุทธนวัตกรรมการสื่อสารในการเสริมสร้างศรัทธาของพระพุทธเจ้า เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของศรัทธาในพระพุทธศาสนา การเข้าใจเนื้อหาของศรัทธาและวิธีการเสริมสร้างศรัทธาดังกล่าว จะช่วยให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองและเผยแพร่หลักธรรมคำสอนให้เข้าถึงผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจที่ถูกต้องและการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา

ศรัทธาในพระพุทธศาสนามีความแตกต่างจากศาสนาอื่นๆ โดยเป็นศรัทธาประเภท "อาการแห่งความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล" (อาการอุปสาทสทฐา) หรือ "ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา" (ญาณสัมปยุตตศรัทธา) ดังที่ปรากฏในกาลามสูตร ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ไม่เชื่อสิ่งใดเพียงเพราะฟังตามกันมา หรือเพราะนับถือว่าเป็นครู แต่ให้พิจารณาด้วยตนเองถึงผลของการกระทำนั้นว่าเป็นกุศลหรืออกุศล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเสริมสร้างศรัทธาที่หลากหลาย ได้แก่:

1. ทรงสื่อสารด้วยหลักความเหมาะสมกับบุคคล (บุคคลัญญตา) โดยพิจารณาถึงอุปนิสัย วาสนา บารมี และความพร้อมของผู้ฟัง เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. ทรงใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับสถานการณ์ (กาลัญญุต) เช่น การแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เมื่อจำเป็น การใช้เหตุผลเมื่อผู้ฟังมีความพร้อมทางปัญญา

3. ทรงใช้หลักอนุพัทพิกถา ด้วยการลำดับการสอนจากเรื่องง่ายไปสู่เรื่องยาก หรือจากสิ่งที่มองเห็นได้ไปสู่สิ่งที่ป็นนามธรรม

4. ทรงประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี (ปฎิรูปเทสวาสะ) โดยพระองค์ทรงดำรงตนเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติธรรม ทำให้ผู้ได้พบเห็นเกิดความเลื่อมใสศรัทธา

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า พุทธนวัตกรรมการสื่อสารในการเสริมสร้างศรัทธามีความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในมิติของการเสริมสร้างศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ความท้าทายสำคัญคือการรักษาสอดคล้องระหว่างการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยกับการรักษาแก่นแท้ของพระธรรมไว้อย่างไม่บิดเบือน

พุทธนวัตกรรมการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังนี้:

1. ความครบถ้วนและสมดุล - การผสมผสานระหว่างเนื้อหาของศรัทธาและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม โดยเนื้อหาต้องถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา และรูปแบบการสื่อสารต้องเข้าถึงผู้รับสารในยุคปัจจุบัน

2. ความหลากหลายและผสมผสาน - การบูรณาการสื่อและช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งสื่อดั้งเดิมและสื่อดิจิทัล โดยคำนึงถึงความแตกต่างของกลุ่มเป้าหมาย

3. คุณลักษณะที่เหมาะสม - มีความเรียบง่าย เข้าใจง่าย ตรงประเด็น และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง รวมถึงการเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับชีวิตประจำวัน

4. กระบวนการที่เป็นระบบ - มีขั้นตอนที่ชัดเจน ตั้งแต่การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย การออกแบบสาร การเลือกช่องทาง การประเมินผล และการพัฒนาปรับปรุง

5. ปัจจัยต่อประสิทธิภาพ - คำนึงถึงคุณสมบัติของผู้ส่งสาร ความเหมาะสมของเนื้อหา บริบททางสังคม และวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของผู้รับสาร

การวิเคราะห์พบว่า พุทธนวัตกรรมการสื่อสารในยุคปัจจุบันควรมีลักษณะดังนี้:

1. เน้นการสื่อสารเชิงโต้ตอบ (Interactive Communication) ที่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร

2. ใช้การเล่าเรื่อง (Storytelling) เพื่อสร้างความเข้าใจในหลักธรรมผ่านเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง
3. ใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่
4. พัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีทักษะการสื่อสารที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ สร้างเครือข่ายการสื่อสารที่เชื่อมโยงระหว่างวัด สถานศึกษา ชุมชน และสังคมออนไลน์

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยคือ "พุทธนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างศรัทธาในยุคดิจิทัล" ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างหลักการสื่อสารตามแนวพุทธกับนวัตกรรมการสื่อสารสมัยใหม่ โดยมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. การบูรณาการระหว่างพุทธวิธีการสื่อสารดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ - ยึดหลักการสื่อสารของพระพุทธเจ้า เช่น อนุปพิทกตา ปุคคัลญญตา กาลัญญตา และประยุกต์ใช้กับสื่อและช่องทางการสื่อสารสมัยใหม่ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ แอปพลิเคชัน และเทคโนโลยีเสมือนจริง
2. การสร้างสมดุลระหว่างเนื้อหาและรูปแบบ - รักษาแก่นแท้ของหลักธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ไว้อย่างไม่บิดเบือน ขณะเดียวกันก็ปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอให้เข้ากับบริบทสังคมและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายในยุคปัจจุบัน
3. การพัฒนาระบบนิเวศการสื่อสารแบบองค์รวม - สร้างเครือข่ายและระบบการสื่อสารที่เชื่อมโยงทุกภาคส่วน ทั้งพระสงฆ์ พุทธศาสนิกชน สถาบันการศึกษา และสื่อมวลชน เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าถึงทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบของพุทธนวัตกรรมการสื่อสารนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย โดยยังคงรักษาสาระสำคัญของพระธรรมคำสอนไว้อย่างครบถ้วน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ศรัทธาในพระพุทธศาสนามีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากความเชื่อทั่วไป โดยเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา ไม่ใช่ความเชื่อแบบงมงาย เป็นความเชื่อที่มีเหตุผล และต้องผ่านการพิจารณาไตร่ตรอง สอดคล้องกับที่พระพรหมคุณาภรณ์ได้อธิบายว่า "ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นศรัทธาที่นำไปสู่ปัญญา ไม่ใช่ศรัทธาที่มาแทนที่ปัญญา" ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธากับปัญญาที่เป็นลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนา

องค์ประกอบของศรัทธาที่ประกอบด้วยด้านปัญญา (ความรู้ความเข้าใจ) ด้านจิตใจ (ความรู้สึกเลื่อมใส) และด้านพฤติกรรม (การแสดงออกซึ่งความเชื่อมั่น) สอดคล้องกับแนวคิดทางจิตวิทยาสสมัยใหม่เกี่ยวกับองค์ประกอบของทัศนคติ (Attitude) ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านความคิด องค์ประกอบด้านความรู้สึก และองค์ประกอบด้านพฤติกรรม แสดงให้เห็นถึงความลุ่มลึกของพระพุทธศาสนาในการเข้าใจธรรมชาติของจิตใจมนุษย์ที่มีความสอดคล้องกับองค์ความรู้ทางจิตวิทยาสสมัยใหม่

ประเภทของศรัทธาที่จำแนกเป็นศรัทธา 4 (ตถาคตโพธิสัทธา วิปากสัทธา กัมมสัทธา กัมมัสสกตาสัทธา) และศรัทธาในพระรัตนตรัย รวมถึงการจำแนกระดับของศรัทธาเป็นโลกียะและโลกุตตระ แสดงให้เห็นถึงความละเอียดลึกซึ้งในการจำแนกประเภทและระดับของศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนถึงความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับพัฒนาการทางความเชื่อของมนุษย์ ที่มีความสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางความเชื่อสมัยใหม่ ที่มองว่าความเชื่อของมนุษย์มีการพัฒนาเป็นลำดับขั้น

ลักษณะของศรัทธาที่ถูกต้อง (สัมมาสัทธา) ที่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการใช้เหตุผลพิจารณา สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ที่เน้นการตรวจสอบความเชื่อด้วยหลักเหตุผลและหลักฐาน ในขณะที่ศรัทธาที่ไม่ถูกต้อง (มิจจาสัทธา) ที่เชื่อโดยไม่พิจารณา มีลักษณะคล้ายคลึงกับอคติทางความคิด (Cognitive Bias) ที่ทำให้มนุษย์ยอมรับความเชื่อโดยขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ

ปัจจัยให้เกิดศรัทธาที่ประกอบด้วยปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ (การพิจารณาโดยแยบคาย) และปัจจัยภายนอก คือ กัลยาณมิตรและปรโตโมหะที่ดี (การได้ฟังธรรม) แสดงให้เห็นความสำคัญของทั้งปัจจัยภายในและภายนอกในการเสริมสร้างศรัทธา ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ที่เน้นความสำคัญของทั้งปัจจัยภายในบุคคลและปัจจัยทางสังคมในการเรียนรู้และพัฒนา

หน้าที่ของศรัทธาในฐานะจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติธรรม พลังขับเคลื่อนให้เกิดความเพียร และฐานสำคัญในการพัฒนาปัญญา สะท้อนให้เห็นบทบาทของศรัทธาในกระบวนการพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ที่กล่าวถึงความสำคัญของความเชื่อและค่านิยมภายในบุคคลที่มีผลต่อความมุ่งมั่นและความเพียรพยายามในการกระทำสิ่งต่างๆ

อานิสงส์ของศรัทธาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในชีวิตประจำวันและในการปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยทางจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) ที่พบว่าความเชื่อทางศาสนาและจิตวิญญาณที่มั่นคงมีความสัมพันธ์กับสุขภาวะทางจิตใจและความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ (Spiritual Resilience) ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับความท้าทายในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คุณสมบัติเบื้องต้นของชาวพุทธที่มีศรัทธาเป็นรากฐานสำคัญ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของศรัทธาในฐานะคุณสมบัติพื้นฐานของผู้นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นความเชื่อเท่านั้น แต่ยังเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติและพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางศาสนา (Religious Identity) ที่มองว่าความเชื่อทางศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์บุคคลที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

ในด้านวิธีการเสริมสร้างศรัทธาของพระพุทธเจ้า พบว่ามีความหลากหลายและมีความยืดหยุ่น โดยมีการปรับให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ สะท้อนถึงความเป็นนักการศึกษาที่ยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า

การสอนแบบอนุพัทพิกถาที่เป็นการสอนตามลำดับจากง่ายไปหายาก สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้แบบค่อยเป็นค่อยไป (Gradual Learning) ในทฤษฎีการเรียนรู้สมัยใหม่ที่เน้นการสร้างพื้นฐานความเข้าใจก่อนที่จะนำเสนอเนื้อหาที่ซับซ้อนขึ้น และแนวคิดเรื่อง Scaffolding ในทฤษฎีการพัฒนาการเรียนรู้ที่เน้นการให้การสนับสนุนอย่างเหมาะสม

การใช้อุปมาอุปไมยเพื่ออธิบายหลักธรรมที่เป็นนามธรรมด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ผ่านสัญลักษณ์ (Symbolic Learning) ที่มองว่าการใช้สัญลักษณ์และการเปรียบเทียบช่วยเพิ่มความเข้าใจในแนวคิดที่ซับซ้อนได้ดีขึ้น และแนวคิดเรื่องการใช้อุปมาในการสอน (Metaphors in Teaching) ที่ช่วยเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม

การแสดงปาฏิหาริย์ในบางกรณีเพื่อโน้มน้าวจิตใจของผู้ที่มีอศรัทธาเชื่อในปาฏิหาริย์ แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นในวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า อย่างไรก็ตาม การที่ทรงให้ความสำคัญกับอนุศาสน์ปาฏิหาริย์

(การสอน) มากกว่าปาฏิหาริย์รูปแบบอื่น สะท้อนให้เห็นถึงการเน้นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องมากกว่าการสร้างภาพประทับใจชั่วคราว

การเทศนาโดยปรับให้เหมาะกับบุคคล (บุคคลัญญตา) แสดงให้เห็นถึงการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการจัดการเรียนการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (Differentiated Instruction) ที่เน้นการปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน

การใช้กรณีศึกษาและเรื่องเล่าประกอบการสอน สอดคล้องกับวิธีการสอนแบบกรณีศึกษา (Case-based Learning) และแนวคิดเรื่องการเล่าเรื่อง (Storytelling) ในการสอน ที่ช่วยกระตุ้นความสนใจและสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้ง

การสอนด้วยการกระทำทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ และแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ

การเปิดโอกาสให้สอบถามและได้ตอบ (วิมังสา) สอดคล้องกับวิธีการสอนแบบโสเครติส (Socratic Method) ที่เน้นการตั้งคำถามและการอภิปราย และแนวคิดเรื่องการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้

การใช้วิธีการทางจิตวิทยาในการสอน เช่น การเข้าใจจิตใจและอารมณ์ของผู้ฟัง การปรับเปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อด้วยความนุ่มนวล และการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับแนวคิดทางจิตวิทยาการศึกษาสมัยใหม่ที่สำคัญกับปัจจัยทางจิตวิทยาในกระบวนการเรียนรู้ และแนวคิดเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence)

เมื่อพิจารณาวิธีการเสริมสร้างศรัทธาทั้ง 8 วิธีของพระพุทธเจ้าในภาพรวม จะเห็นได้ว่ามีความครอบคลุมหลักการเรียนรู้ที่สำคัญ ทั้งการสร้างพื้นฐานความเข้าใจ การใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย การคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการคำนึงถึงปัจจัยทางจิตวิทยา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความลุ่มลึกในกระบวนการเรียนการสอนของพระพุทธเจ้า ที่มีความครอบคลุมและสมบูรณ์ แม้จะเป็นหลักการที่เกิดขึ้นเมื่อกว่า 2,500 ปีมาแล้ว

น่าสังเกตว่าทุกวิธีการเสริมสร้างศรัทธาของพระพุทธเจ้า มุ่งไปสู่การพัฒนาปัญญาและนำไปสู่การปฏิบัติ สอดคล้องกับลักษณะของพระพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ (Practical Religion) มากกว่าศาสนาแห่งความเชื่อ (Faith Religion) ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากศาสนาอื่นๆ เนื่องจากศรัทธาในพระพุทธศาสนาไม่ใช่จุดหมายปลายทางในตัวเอง แต่เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติเพื่อพัฒนาปัญญาในขั้นสูงต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า อภิปรายผลการวิจัยการศึกษาพุทธนวัตกรรมการสื่อสารในการเสริมสร้างศรัทธามีประเด็นสำคัญที่สมควรอภิปรายเชิงลึก โดยจะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นหลัก ๓ มิติ

๑. มิติความหมายและองค์ประกอบของพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร

พุทธนวัตกรรมการสื่อสารปรากฏมีความหมายที่กว้างขวางและลุ่มลึกยิ่งกว่าการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นกระบวนการสร้างสรรค์และประยุกต์วิธีการสื่อสารที่คงไว้ซึ่งสาระสำคัญของพุทธธรรม การวิเคราะห์พบว่า นวัตกรรมการสื่อสารนี้มีองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร และผลของการสื่อสาร การบูรณาการแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารของ Berlo (SMCR Model) กับหลักพุทธธรรมได้ก่อให้เกิดมิติใหม่ของการสื่อสารที่เน้นผลลัพธ์การเสริมสร้างศรัทธาอย่างมีปัญญา ซึ่งสะท้อนแนวคิดมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ที่ให้ความสำคัญกับความสมดุลขององค์ประกอบในการสื่อสาร

๒. มิติประเภทและคุณลักษณะของพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร

การจำแนกประเภทพุทธนวัตกรรมการสื่อสารออกเป็น ๔ กลุ่มหลัก ได้แก่ นวัตกรรมสื่อดิจิทัล นวัตกรรมศิลปะร่วมสมัย นวัตกรรมกิจกรรมเชิงปฏิบัติ และนวัตกรรมการบูรณาการข้ามศาสตร์ สะท้อนให้เห็นพลวัตและความหลากหลายของการสื่อสารพุทธธรรมในยุคปัจจุบัน

คุณลักษณะที่สำคัญ ๕ ประการ ประกอบด้วย ความถูกต้องตามหลักพุทธธรรม ความเรียบง่ายและเข้าถึงได้ ความร่วมสมัย ความสามารถในการสร้างปฏิสัมพันธ์ และความต่อเนื่องยั่งยืน แสดงให้เห็นถึงพลังของการสื่อสารที่คงไว้ซึ่งสาระสำคัญทางธรรมควบคู่ไปกับการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคม

๓. มิติกระบวนการเสริมสร้างศรัทธา

กระบวนการพุทธนวัตกรรมการสื่อสารประกอบด้วย ๖ ขั้นตอนที่มีลักษณะเป็นวงจรต่อเนื่อง ได้แก่ การสร้างความสนใจ การสร้างความเข้าใจ การสร้างการยอมรับ การสร้างความเชื่อมั่น การนำไปปฏิบัติ และการแบ่งปันขยายผล

กระบวนการนี้สะท้อนแนวคิดการพัฒนาศรัทธาอย่างเป็นพลวัต จากศรัทธาเบื้องต้นไปสู่ศรัทธาที่มั่นคงและศรัทธาที่เกิดจากการรู้แจ้ง ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรมของ Rogers และหลักการทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการพัฒนาปัญญาควบคู่ไปกับศรัทธา

พุทธนวัตกรรมการสื่อสารในการเสริมสร้างศรัทธาปรากฏเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและมีพลวัต โดยมุ่งเน้นการดำรงไว้ซึ่งหลักธรรมอันลึกซึ้งควบคู่ไปกับการปรับใช้นวัตกรรมการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งสะท้อนถึงพลังแห่งพระพุทธศาสนาที่สามารถดำรงอยู่และสื่อสารอย่างทรงพลังในบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

บทสรุป

พุทธนวัตกรรมการสื่อสารในการเสริมสร้างศรัทธาเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน การวิจัยนี้ได้ศึกษาเนื้อหาของศรัทธาและวิธีการเสริมสร้างศรัทธาของพระพุทธเจ้า รวมถึงวิเคราะห์พุทธนวัตกรรมการสื่อสารในการเสริมสร้างศรัทธา ผลการวิจัยพบว่า ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็น "ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา" ซึ่งแตกต่างจากความเชื่อมโนหรือการยอมรับจำนนต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ

พุทธนวัตกรรมการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้องมียุทธศาสตร์ที่ครบถ้วนและสมดุล มีลักษณะที่หลากหลายและผสมผสาน มีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเสริมสร้างศรัทธา มีกระบวนการที่เป็นระบบและต่อเนื่อง และคำนึงถึงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพอย่างรอบด้าน รวมถึงต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสังคม โดยยังคงรักษาแก่นแท้ของพระธรรมคำสอนไว้อย่างไม่บิดเบือน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยคือ "พุทธนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างศรัทธาในยุคดิจิทัล" ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างหลักการสื่อสารตามแนวพุทธกับนวัตกรรมการสื่อสารสมัยใหม่ โดยมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การบูรณาการระหว่างพุทธวิธีการสื่อสารดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การสร้างสมดุลระหว่างเนื้อหาและรูปแบบ และการพัฒนาระบบนิเวศการสื่อสารแบบองค์รวม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สำหรับพระสงฆ์และนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา: ควรพัฒนาทักษะการสื่อสารที่เหมาะสมกับยุคสมัย โดยเฉพาะการใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ควบคู่ไปกับการรักษาความถูกต้องของหลักธรรม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า สำหรับสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา: ควรนำผลการวิจัยไปพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการสื่อสารธรรมะในยุคดิจิทัล โดยบูรณาการความรู้ด้านพุทธธรรมกับทักษะการสื่อสารสมัยใหม่

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1. การศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับประสิทธิผลของพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร: ควรมีการวิจัยเชิงทดลองเพื่อประเมินประสิทธิผลของพุทธนวัตกรรมการสื่อสารที่พัฒนาขึ้นในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนและคนรุ่นใหม่

2.2. .การศึกษามลกระทบของสื่อดิจิทัลต่อศรัทธาในพระพุทธศาสนา: ควรมีการวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบของสื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีสมัยใหม่ทั้งในแง่บวกและแง่ลบต่อศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพื่อหาแนวทางในการใช้ประโยชน์จากสื่อดิจิทัลอย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). The Thai Tipitaka: Mahachulalongkornrajavidyalaya University edition, Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

National Office of Buddhism. (2021). Summary report on the implementation of the Strategic Plan for the Reform of Buddhist Affairs, B.E. 2560–2564. Bangkok: National Office of Buddhism.

Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2008). Dictionary of Buddhism: Vocabulary compilation edition (11th ed.). Bangkok: S.R. Printing Mass Products Co., Ltd.